

ANALYSEMODEL TIL ROMAN OG NOVELLE

HUSK!!!! BRUG DIN TEKST – HENVIS TIL DEN – SKRIV VIGTIGE TING I MARGEN – UNDERSTREG NOGET DU SYNES ER VIGTIGT!!!

➤ Præsentationspunkter

- Tekstens titel og forfatter
- Tekstens udgivelsesår
- Genre
- Giv et resume (meget kort referat). Du skal kortfattet, nøgternt og så præcist som muligt beskrive, hvad teksten først og fremmest handler om.

➤ Hvem fortæller – et forfatterportræt

- Biografiske data om hans liv
- Hans vigtigste udgivelser
- Hvad han typisk skriver om
- Hvad der karakteriserer hans måde at skrive på

Det er måske uvæsentlig, men hans/ hendes liv kan måske give dig et ”spor” du skal følge, når du skal forsøge at beskrive, fortolke og vurdere hans fiktive værk. Det er altid godt at kende en person!!

Kompositionen (s. 13)

➤ Ydre komposition – tekstens krop, hvordan har forfatteren typografisk ordnet teksten?

➤ Indre komposition

- tredelt tekst – en indledning, en midterdel og en afslutning.
- dramatiseret tekst – med dette menes Berettermodellen (s.62)
- kronologisk fortalt – fremadskridende handling
- rammefortælling – start i nutiden – et meget langt flashback – slut i nutiden
- parallelle forløb – man følger to historier samtidig
- flashback – flashforwards – kan sagtens komme i glimt i alle kompositioner
 - flashback – se tilbage på en tidligere handling
 - flashforwards – se kik ind i fremtiden

➤ Tid

- Hvilken særlig tidsperiode foregår historien i?
 - ord eller vendinger/ordsprog kan sige noget om tiden
 - optræder autentiske personer eller begivenheder i teksten?
 - tøjmoden, boligens udseende.....
 - priser på varer.....
 - personers sprog/slang og lignende
- Har tiden betydning for forståelsen?
- Er det forfatterens egen tid?
- Hvor lang tid strækker handlingen sig over?

- **Miljø** – kan fortælle meget om personerne, det kan være årsag til konflikter!
 - Det fysiske miljø - det sted eller de steder hvor de vigtigste handlinger foregår, den by – den gade – det hus – den stue.....
 - Det sociale miljø - de vigtigste personers sociale tilhørsforhold:
 - er det personer tilhørende "overklassen"
 - er det en typisk middelklasse-familie fra 70'erne
 - er det mennesker fra arbejderklassen.....

- **Persongalleri**
 - Hvilke personer drejer det sig om
 - Hvem er hovedperson(er)
 - Hvor hører personen til – socialt, familie, venner...
 - Hvad er personen – det gode/ det onde
 - Hvem er de vigtige bipersoner
 - Karakteriser personerne – ydre og indre karaktertræk (s. 10)
 - Grupper personerne og sæt dem i relation til hinanden
 - Hvilken udvikling sker der med hovedpersonen?

- **Synsvinkelforhold** (s. 11)
 - Indre synsvinkel – fortælleren har adgang til personernes tanker og følelser
 - 1. person – jeg
 - 3. person – han, hun
 - Synsvinklen kan også skifte fra en person til en anden
 - Ydre synsvinkel – fortælleren beskriver personernes reaktioner, han er tilskuer!! (objektiv fortæller)
 - Kombineret synsvinkel – her blandes indre og ydre synsvinkel
 - Den alvidende fortællers synsvinkel – ved det hele, fortid, fremtid, hvad der sker i og udenfor personerne!

- **Fortælle teknik** – hvem har rollen som fortælleren, er der nogen?
 - Åbenlys jeg-fortæller – optræder tydeligt i teksten
 - Skjult fortæller
 - Objektiv fortæller – skildrer hvad der sker uden vurderinger
 - Alvidende fortæller – skildrer hvad der sker, kommenterer, vurderer, ved det hele!!
 - Medsyn – læserens oplevelse er meget tæt på situationen, her fortælles oftest i nutid
 - Bagudsyn – læseren er på lang afstand af situationen, fordi det er sket – ofte i datid
 - Beretning
 - scenisk beretning er, når den tid det tager at læse, høre noget, stort set er den samme som varigheden af det der fortælles
 - panoramisk beretning er, når der på kort tid fortælles om en handling der tager meget lang tid.

FIKTIVE TEKSTER

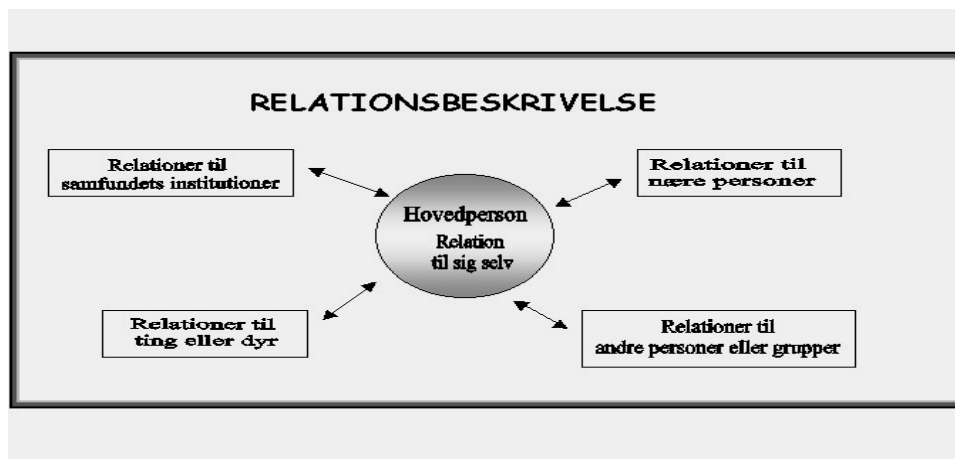
- Beskrivelse – det bliver statisk – det er kun en enkelt situation – det er længere beskrivelser af følelser, drømme, tanker, en beskrivelse af det fysiske ydre og det psykiske indre
 - Replik
 - direkte tale - dialog, en samtale mellem mennesker
 - indirekte tale
 - en indre monolog – en persons samtale med sig selv
 - Forfatterkommentar – en belæring - vi bliver belært om, hvordan vi bør tænke/handle – kan være en afsluttende morale- især i eventyr
- **Sproglige virkemidler**
- Ordforråd
 - Billedsprog
 - Humor – ironi - sarkasme
- **Tema (s.14)**
- Hvilke emner er der i teksten, fx fordomme, kærlighed, misrøgt.....
 - Hvilke modsætningsforhold er der i teksten – (s. 14)
- **Forfatterens budskab (s.14)**
- Forfatterens holdning til emnet eller modsætningsforholdet
 - Hvilken holdning udtrykker forfatteren til de temaer, han har sat på dagsordenen
 - Svar evt. på følgende to spørgsmål:
 - Sender tekstens titel mig nogle særlige signaler om, hvad forfatterens budskab er?
 - Hvorfor har teksten fået den titel?
 - Hvordan slutter fortællingen og hvorfor har forfatteren valgt netop denne slutning?
- **Egen vurdering – din personlige mening om teksten**
- Hvad du synes er godt eller skidt ved denne tekst.
 - Er det nogle særlige levende og indfølelse personbeskrivelser eller bemærkelsesværdige malende miljøbeskrivelser?
 - Er temaerne nogle der fanger din opmærksomhed?
 - Er der nogle særlige fortælle tekniske og/eller sproglige virkemidler, der gør denne tekst til noget helt specielt, som du ikke glemmer lige med det første?
 - Hvad synes du er godt, skidt, interessant, fascinerende, spændende, tungt eller kedeligt ved denne fiktive prosatekst? Begrund dine vurderinger ud fra teksten.
- **Perspektivering (s.15)**

HUSK!!!! BRUG DIN TEKST – HENVIS TIL DEN – SKRIV VIGTIGE TING I MARGEN – UNDERSTREG NOGET DU SYNES ER VIGTIGT!!!

UDDYBNING AF NOGLE PUNKTER TIL FIKTIVE TEKSTER

➤ Personbeskrivelse

- Hvilke ydre kendetegn er typiske for fortællingens vigtigste personer?
 - køn, alder, udseende (ansigt og krop)
 - påklædning
 - erhverv, særlige fritidsinteresser.....
 - familiære rolle (hustru, forælder, barn, storesøster, bedstemor, stedfar...?)
- På hvilken måde giver (nogle af) personernes ydre kendetegn et fingerpeg om deres følelser, egenskaber, livsværdier – kan det være årsag til konfliktsituationer...
- Nu skal du afsløre de vigtigste personers personlighed – hvad er deres identitet – hvilke mennesker er de?
 - Personens fortid? - har betydning for personligheden og giver også en indsigt i, hvorfor personen - lige nu - føler, tænker, handler og drømmer som hun gør
 - Personens følelsesmæssige situation? – hvilke følelser dominerer er det ængstelighed, glæde, bitterhed, tristhed, forvirring, eller...
 - Personens særlige karakteregenskaber? - er det et typisk kendetegn for hende, at hun er tålmodig, temperamentsfuld, menneskesky, fandenivoldsk, konfliktsøgende, magtsyg, kærlig, naiv, utroværdig, snobbet, viljestærk, eller...
 - Særlige livsværdier, der betyder noget for personen? - hvis vi kunne spørge personen:
 - Hvad er livskvalitet for dig?
 - Hvad betyder noget særligt for dig i dit liv, i din måde at leve på?"
 - Tror du så hun ville svare:
 1. at have materielle goder
 2. min mor og far, min gode kammerat
 3. leg, nærvær, ro og harmoni, frihed, spænding og udfordring, ærlighed, magt, gode manerer, respekt, orden, eller...
- Sker der en udvikling med personerne gennem de konfliktsituationer de befinder sig i?
 - Hvis ja: beskriv udviklingen og overvej hvorfor den sker!

➤ **Synsvinkelforhold**

- En handling eller en begivenhed i en tekst kan ses fra flere sider eller synsvinkler
- Det er forfatteren, som beslutter sig for, hvilken person i historien som skal fortælle os, hvad han oplever
- Forfatteren og fortælleren behøver altså ikke være den samme person.
- Forfatteren kan vælge at placere sin fortæller på forskellig måde, og når du skal bestemme synsvinklen, skal du finde frem til, hvorfra fortælleren videregiver sit stof

Indre synsvinkel

➤ **Jeg – fortælleren/ 1. persons fortæller**

- Handlingen fortælles fra jeg-et
- Vi får at vide, hvad han siger, oplever, føler og tænker
- Men vi ved ikke hvad der foregår bag hans ryg
- Vi ved ikke hvad de andre personer i historien foretager sig, når jeg fortælleren ikke er til stede, eller hvad de tænker
- Man må ikke forveksle forfatteren og fortælleren, selv om der bruges ordet ”jeg”. Fortælleren kan sagtens være en opdigtet (fiktiv) person.

➤ **Han/hun – fortæller/ 3. persons fortæller**

- Fortælleren gemmer sig skiftevis bag en af tekstens personer og fortæller handlingen, som vedkommende oplever den.
- På den måde får læseren noget at vide om alle personerne i teksten
- Vi får ikke nødvendigvis noget at vide om fremtiden, som hos den alvidende fortæller

Ydre synsvinkel – Observator - objektiv

- Her er fortælleren neutral
- Han udtrykker ikke sine egne meninger om det, han ser, men fortæller kun, hvad han ser
- Han fungerer som et kamera og registrerer kun ansigtsudtryk, mimik og handling

➤ **Forfatterkommentar**

- Forfatteren kommer ind med sine egne meninger
- Det er altså ikke fortælleren, som tænker, men forfatteren som gerne vil fortælle læseren sin egen mening i en bestemt anledning

➤ **Den alvidende fortæller**

- Fortælleren ved, hvad de forskellige personer i teksten føler, tænker og mener.
- Han fortæller om den handling, der foregår nu
- Men kan måske også forudsige, hvad der vil ske i fremtiden.

Sproglige virkemidler

- Hvilke af følgende sproglige virkemidler er særlig betydningsfulde i denne tekst og hvilke virkninger har de?
- Du skal dokumentere dine iagttagelser med eksempler fra teksten og overveje, hvorfor forfatteren har valgt at anvende disse sproglige virkemidler.
 - Ordforråd
 - Er det let forståeligt sprog, hverdagsagtig tale?
 - Er der brugt mange fagudtryk, mange fremmedord?
 - Anvendes sproglige udtryk der afslører:
 - hvilke socialklasser vi bevæger os i, fx. "arbejdersprog", "overklassesprog", "akademikersprog"
 - hvilke geografiske regioner, vi befinder os i, fx på landet eller i storbyen, i Vestjylland eller København? *Det kaldes for "dialekter"*
 - hvilke aldersgrupper, der taler, fx børn, der taler med et begrænset og ufærdigt ordforråd eller unge, der bruger mange slangudtryk.....
 - hvilken historisk periode vi befinder os i. Det kunne være "gammeldags" sproglige udtryk, som f.eks. "at leve på polsk", der hører en særlig tidsperiode til? Det kunne være navneord, der skrives med stort bogstav.....
 - Billedsprog (s. 20-22)
 - Hvilke billedsproglige vendinger kendetegner denne tekst
 - Hvordan fortolker du de enkelte billedsproglige vendinger?
 - Hvad fortæller de eventuelt om personerne og de konfliktsituationer, de befinder sig i.
 - Humor/ Ironi/ Sarkasme
 - er "tonen" i den fiktive prosatekst humoristisk
 - er "tonen" ironisk (at sige det modsatte eller noget andet end det man mener)
 - er tonen sarkastisk (at "udstille" andre, at gøre grin med andre)

Komposition

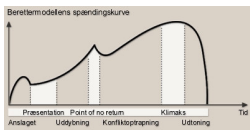
Ydre komposition – tekstens krop! Det er ikke så interessant – kun hvis ord el. overskrifter er skrevet på en speciel måde el. der er illustrationer i teksten. Du skal huske at gøre rede for illustrationerne, de har stor betydning.

Indre komposition - giv evt. overskrift til de enkelte afsnit – det tvinger dig til at tænke handlingen/ temaerne igennem – lav en tidslinie/handlingslinie.

➤ Tredelt tekst

- Indledning - en slags introduktion til den egentlige handling. Her bliver nogle personer og/eller problemer præsenteret. – uden denne hopper man direkte ind i handlingen – dette kaldes ”in medias res”!!!
- Midterdelen - den længste af de tre dele, hvor selve handlingen folder sig ud
- Afslutningen - fortællingen rundes af
 - lukket slutning
 - åben slutning
 - halvåben slutning

➤ Dramatisk tekst– ofte brugt i film – også kaldet Berettermodellen (s. 62)

- Anslaget, hvor det der fortælles har til formål at fange læserens interesse
- Præsentationen, hvor nogle af eller de vigtigste personer og relationer mellem dem, miljøer og konflikter præsenteres
- Konfliktoptrædningen, hvor fortællingens hovedkonflikt skærpes og intensiveres
- Klimakset, hvor konflikten når sit dramatiske højdepunkt
- Udtoningen, hvor fortællingen afsluttes på en lukket, halvåben eller åben måde.

➤ Kronologisk

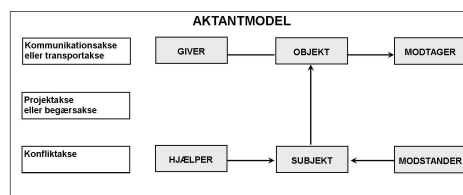
- fremadskridende i tid
- en handling, der tidsmæssigt bevæger sig fremad, fra start til slut

➤ Rammefortælling –man rammer handlingen ind!

- kort indledning, der repræsenterer fortællingens (den fortalte tids) nutid
- et langt flashback, som udgør selve hovedhandlingen
- en afslutning eller et oplæg til afslutning, hvor vi er tilbage på nøjagtig samme nutids-tidspunkt, som vi var i indledningen

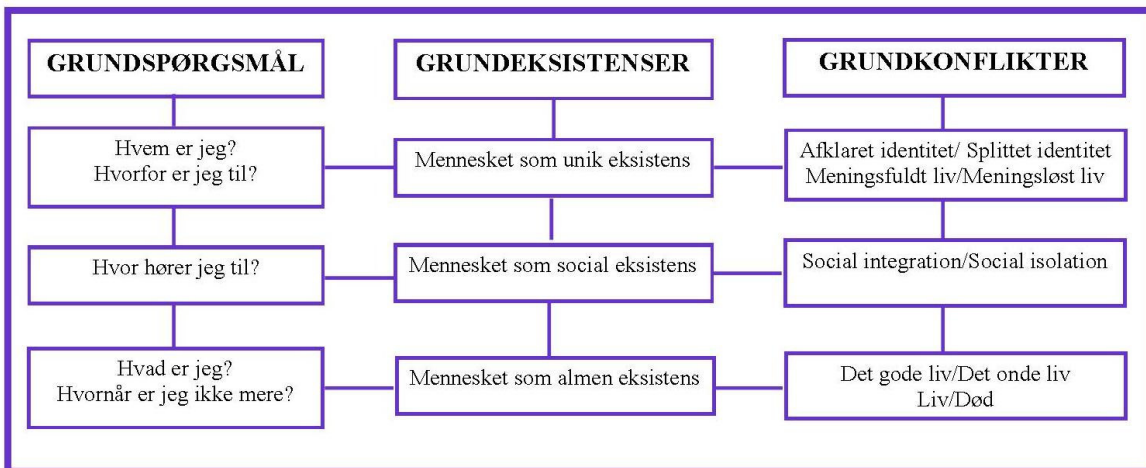
➤ Aktantmodellen – (s. 29)

- kendt fra eventyrets verden, men mange tekster kan med fordel sættes ind i denne.

➤ Tema

- Hvilke emner er der i teksten, fx fordomme, kærlighed, misrøgt.....
- Hvilke modsætningsforhold er der i teksten, fx:
 - fordom/ fordomsfrihed
 - kærlighed/ had
 - omsorg/ misrøgt
 - krig/ fred
 - katastrofe/ mirakel
 - lykke/ ulykke
 - ungdom/ alderdom
 - sygdom/ sundhed
 - glæden ved livet/ angsten for døden
 - magi/ trylleri
 - opbygge liv/ nedbryde liv
 -

➤ Forfatterens budskab

- Forfatterens holdning til emnet eller modsætningsforholdet
 - hvor kommer de frem i teksten?
- Hvilken holdning udtrykker forfatteren til de temaer, han har sat på dagsordenen
- Hvordan er tekstens måde at se verden på, forholde sig til verden?
- Hvilket syn på samfund og mennesker bygger teksten på?
- Svar evt. på følgende to spørgsmål:
 - Sender tekstens titel mig nogle særlige signaler om, hvad forfatterens budskab er?
 - Hvordan slutter fortællingen og hvorfor har forfatteren valgt netop denne slutning?

- **Perspektivering** - betyder "at sætte i sammenhæng med"
 - Redegør for en sammenhæng imellem den analyserede tekst og den fortid, nutid og fremtid, du er en del af.
 - Sæt fokus på problemfelter, der handler om arbejdsløshed, politik, indvandrere, handicappede, ældreforsorg, samfundsøkonomi, politik, boligforhold, sundhed, uddannelse, kultur, familie, børn, medier osv.
 - Du kan sammenligne teksten med andre tekster du har læst (privat eller i dansktimerne). Det kan være romaner, noveller, digte, malerier, reklamer der handler om samme emne, eller tekster, der er skrevet i samme tidsperiode, som den fiktive prosatekst du analyserer.
 - Det kan også være en sammenlignende analyse mellem tekstens tema og så nogle film, du har set i biffen, i fjernsynet, eller på video
 - Du kan sammenligne med andre tekster af samme forfatter
 - Du kan prøve at vurdere, om du kan se en sammenhæng mellem forfatterens "virkelige" liv og hans "fiktive" fortælling – det kræver selvfølgelig viden om forfatteren!!